

DOI: 10.33270/02252901.4
УДК 342

КУШАКОВА-КОСТИЦЬКА Наталія*

доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1116-4751>

Вплив цифровізації на конституціоналізм: концептуальні підходи щодо перспектив державного регулювання інформаційного простору

Анотація. Процес цифровізації, який охопив віртуальне інформаційне середовище, нині впливає на всі сфери соціальних відносин: інформаційні, політичні, правові, економічні, фінансові тощо. Цифровізація конституційного процесу має два основні аспекти: конституціоналізація цифрових прав і цифровізація правотворчих процесів. У зв'язку з цим, особливого значення набуває регламентація нової групи людських прав – цифрових, зокрема, захист персональних даних, право на доступ до інформації, право на забуття та інші права, які донедавна ідентифікували як інформаційні права людини. Мета статті – розглянути основні теоретичні моделі цифрового конституціоналізму та проілюструвати переваги ухвалення соціально-правового підходу щодо його аналізу в контексті державного регулювання. Через малодослідженість вітчизняними вченими зазначеної тематики було використано доктринальний метод, завдяки якому проведено аналіз правових доктрин та їх практичного застосування зарубіжними вченими. У роботі було також застосовано компаративістський і прогностичний методи, які дають змогу проаналізувати сучасні наукові підходи щодо питання правового регулювання цифрового простору. У публікації вперше досліджено використання конституційних наративів в управлінні платформами соціальних мереж і правові можливості регламентації цифрових прав, спираючись на концепції цифрового конституціоналізму. Вивчено, як цифровий конституціоналізм впливає на державне управління щодо застосування конституційних цінностей у регулюванні приватного сектору мережі Інтернет і як державне управління цифровими/інформаційними правами людини залежить від ліберального та нормативного підходів до цифрового конституціоналізму. Сформовано висновок, що цифровий конституціоналізм є проектом, що орієнтується на досягнення інституційної рівноваги між державним регулюванням цифрового середовища й регулюванням з боку приватних корпорацій для запобігання встановленню непропорційної дискурсивної влади в галузі права та технологій як головного фактору, що може сприяти «конституційній кризі» у сфері цифрової трансформації системи державного управління.

Ключові слова: цифровий конституціоналізм; цифровізація; цифрові права; влада; цифрове суспільство; правове регулювання мережі Інтернет.

Історія статті:

Отримано: 24.01.2025
Переглянуто: 20.02.2025
Прийнято: 28.04.2025

Рекомендоване посилання:

Кушакова-Костицька Н. Вплив цифровізації на конституціоналізм: концептуальні підходи щодо перспектив державного регулювання інформаційного простору. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2025. № 1 (29). С. 29–37. DOI: 10.33270/02252901.4

*Відповідальний автор

Вступ

Цифровізація, яка прийшла на зміну інформатизації, стала квінтесенцією сучасної техногенної цивілізації. Сучасні цифрові технології охопили всі сфери соціальних відносин: інформаційні, політичні, правові, економічні, фінансові тощо. Цифровізація вплинула й на конституційний процес, зокрема, з одного боку, можна зазначити про конституціоналізацію цифрових прав, з іншого, – про цифровізацію (або електронізацію) правотворчих процесів. Посилену увагу вчені зосереджують на новій групі людських прав – цифрових, до яких можна віднести захист персональних даних, право на доступ до інформації, право на забуття та інші права, які до того ідентифікували як інформаційні права людини.

Процес цифровізації має глобальний характер, однак постає питання, чи наявні в ньому національні особливості, які сприяють або гальмують його. Зазначимо, що такі особливості мають місце й пов'язані з рівнем комп'ютерної/цифрової грамотності населення, його менталітетом, інтелектуальним потенціалом, можливостями доступу до мережі Інтернет, а коли йдеться про цифровізацію правотворчості – з рівнем правосвідомості та правової культури безпосередньо правознавців і представників громадянського суспільства загалом.

В Україні нині вбачаємо високий рівень розвитку цифровізації суспільного життя, готовність населення (переважно молоді) активно брати участь у цьому процесі, його підтримку й з боку держави, і з боку бізнесу як запорука подальшого зростання загального добробуту. Однак є й негативні аспекти окресленого процесу, які недостатньо досліджено вченими як на міждисциплінарному рівні, так і галузевому, зокрема у сфері конституційного права та процесу.

Матеріали та методи

Концепція «цифрового конституціоналізму» як предмет наукових досліджень українських учених з'явилася нещодавно на відміну від доробку зарубіжних учених, переважно європейських, а отже, дослідження його основних теоретичних моделей постає актуальним завданням під час дослідження методологічних проблем вітчизняного правознавства. Можна стверджувати, що конституційні питання, з якими стикається цифрове суспільство, потребують виходу за межі формальної природи нормативних джерел, охоплюючи правові інструменти, які традиційно не є частиною конституційного права. Цілісний аналіз конституційних протидій викликам цифрової революції ілюструє багаторівневий процес конституціоналізація, де численні суб'єкти та нормативні інструменти взаємодіють, доповнюючи

та стимулюючи один одного, використовуючи соціально-правовий підхід (Celeste, 2024).

Учені, які працюють над цифровим конституціоналізмом, рідко пропонують цілісні теорії цієї концепції. Перше покоління цифрових конституціоналістів досягнуло найбільш оригінальне та інноваційне значення окресленого поняття. Вони поєднали поняття конституціоналізму зі сферою інтересів представників приватного сектору, проєктуючи цю концепцію за межі її традиційної прив'язаності до державного регулювання. Цифровий конституціоналізм передбачав насамперед процеси впровадження конституційних цінностей і принципів у правила приватних ІТ-корпорацій, зосереджуючи посилену увагу на цифрових платформах. Н. Сузор (2018), професор юридичної школи Квінслендського технологічного університету, був одним з піонерів цифрового конституціоналізму, який відстоював ідею про те, що приватне право має бути основним засобом передачі конституційних цінностей із виміру конституційного права *stricto sensu* до внутрішніх норм цифрових платформ. Конституційне тлумачення цього складного явища могло б дати змогу майбутнім дослідникам пояснити причини, що лежать в основі цих взаємопов'язаних процесів, оцінити стан їх прогресу, а також передбачити курс їхнього майбутнього розвитку.

Професор В. Караваз (2002), директор Інституту міждисциплінарних правових досліджень Люцернського університету, у своїх дослідженнях конституціоналізації кіберпростору проаналізував роль, яку відіграли німецькі судді у встановленні стандартів, які будуть використовувати інтернет-провайдери під час розроблення умов обслуговування приватних технологічних компаній.

На відміну від ідеї покладатися на юридично обов'язкові інструменти, такі як приватне право чи судові рішення, інші вчені стверджували, що двигун цифрового конституціоналізму міститиметься в позаправових нормативних джерелах, зокрема, в етичних кодексах поведінки в інтернеті. Л. Гілл, Д. Редкер, У. Гассер (2015) та А. Петтрачін (2018) досліджували роль «Інтернет-білл про права», декларацій цифрових прав і принципів, які пропагують представники громадянського суспільства. Мауро Сантаньєлло та інші (2018) проаналізували внесок парламентських ініціатив щодо прийняття подібних юридично необов'язкових хартії.

Останні роботи акцентують на розширенні використання цифрового конституціоналізму, зосереджуючи увагу на традиційніших правових джерелах. Поллічіно (2021) та Де Грегоріо (2022) запропонували всебічне дослідження внеску Суду ЄС та законодавства ЄС загалом у розвиток захисту цифрових прав на рівні ЄС. Інші вчені, навпаки, заглибилися в спеціалізовані галузі, досліджуючи конкретні технології, такі, наприклад,

як вплив квантових обчислень з погляду цифрового конституціоналізму (Wimmer, & Moraes, 2022).

Українські правники зосередили увагу на загальних тенденціях розвитку конституціоналізму під час дослідження правових проблем регулювання цифрового простору (Krusian, 2023), аналізі можливих викликів і загроз, перспектив для парламентів і парламентської діяльності в умовах поширення сучасних цифрових технологій (Zaiets, 2024), розвитку концепції цифрового суверенітету в політичному дискурсі (Novikov, 2024), застосовуючи насамперед порівняльний підхід для перенесення концепцій із фізичного світу в динамічне цифрове середовище. Їх бачення цифрового конституціоналізму пов'язане з ідеєю справедливого та демократичного цифрового суспільства, заснованого на повазі до прав людини, верховенстві права та демократії. Запропонована ними методологія дослідження конституціоналізації цифрового суспільства ґрунтується на припущенні, що кожен може реалізувати свій потенціал у будь-якій точці світу за умови рівних можливостей і на підставі рівних прав, адже кожна людина – «громадянин світу».

Загалом слід зазначити, що тема впливу цифровізації на конституціоналізм є малодослідженою в Україні, через те найдоцільнішим для вивчення цього питання вбачаємо доктринальний метод, завдяки якому проведено аналіз правових доктрин та їх практичного застосування зарубіжними вченими. У роботі було також застосовано компаративістський і прогностичний методи, які дають змогу проаналізувати різницю в наявних наукових підходах щодо питання правового регулювання сучасного цифрового простору та спрогнозувати подальші шляхи розвитку його законодавчої та доктринальної бази.

Результати й обговорення

Виклики правам і свободам людини в епоху цифрових технологій зумовлюють серед учених дискусію про роль конституціоналізму, який з різних поглядів можна назвати цифровим конституціоналізмом. Отже, постає питання щодо аналізу перспектив цифрового конституціоналізму – глобального, суспільного та ліберального та вироблення потенційного нормативного шляху його подальшого розвитку, що є результатом взаємодії цих трьох рівнів. Глобальна, суспільна та ліберальна складові як три стовпи цифрового конституціоналізму звертаються до нормативного ядра конституціоналізму та пропонують структуру для переформатування захисту основних прав та обмежень людини в цифрову епоху. Ключ до розуміння цифрового конституціоналізму полягає у зв'язку між цими поглядами та становить нормативне розуміння наративу, яке забезпечує реалізацію цифрових прав та інформаційних

потреб людини, дотримання принципу верховенства права та належне правове регулювання цих відносин, а також засоби правового захисту.

У цьому контексті постає питання використання конституційних наративів в управлінні платформами соціальних мереж, ґрунтуючись на концепції цифрового конституціоналізму. Існує низка концепцій, спрямованих на те, щоб з'ясувати, як цифровий конституціоналізм виявляють на зазначених платформах та які є можливості для демократизації цих середовищ управління. На думку деяких дослідників (Da Conceição, 2024), цифровий конституціоналізм містить три цілі щодо управління цифровими платформами: 1) аналогічне застосування конституційних цінностей у приватному секторі; 2) ідеологічна структура, що становить множинні рівні нормативності; 3) політичні міркування, що встановлюють симетрію регулювальних зусиль із фундаментальними конституційними цінностями. Окреслені аспекти залежать від нормативного та ліберального підходів до конституціоналізму, не пов'язаних із політичними та соціальними міркуваннями, що лежать в основі конституційної демократії. Можна стверджувати, що це призводить до певних проблем легітимності під час розгляду транснаціонального характеру платформ соціальних мереж і локальних проблем їхніх користувачів. Суспільна перспектива цифрового конституціоналізму має орієнтуватися на мету та процедури, що сприятимуть легітимності та контролю. Цей соціетальний підхід виявляє проблеми надійності встановленої системи самореферентності. Він також дає змогу провести аналіз гібридизації традиційних конституційних принципів у формуванні соціетальної конституції, розробленої ІТ-корпорацією.

Громадський підхід до конституціоналізації управління цифровою платформою можна розглядати як примирення ліберального та суверенного підходу до управління інтернетом у конкретному контексті модерації контенту. Він підтримує неможливість однієї суспільної раціональності, заснованої на регіональному та локальному соціальному середовищі, що домінує над транснаціональним характером інтернету. З іншого боку, такий підхід визнає, що управління, яке здійснюється цифровими платформами, має стати чутливішим до кожного з політичних просторів, до яких їх вміщено, крім того розширення внутрішнього інакомислення системи є одним з механізмів, здатних забезпечити такий структурний зв'язок.

Конституціоналізм, що виводить цінності з поняття держави, розробив безліч принципів і концептів, які сформували розуміння щодо того, як слід обмежувати відповідні державні повноваження та які інституції призначені для досягнення важливих спільних цілей та цінностей. Теоретичні міркування, притаманні розробникам цифрового конституціоналізму, можуть свідчити про те, які

політичні рішення можуть бути розроблено для подальшого розширення легітимності та ефективності управління в приватних соціальних мережах. Наприклад, таку динаміку було висвітлено конкретною угодою, розробленою Радою з нагляду соціальної мережі Meta, що виключає структурні та процедурні елементи з конституційної системи США щодо спроби підвищити легітимність повноважень, які здійснює Meta під час модерації контенту (Wong & Floridi, 2023).

Ми поділяємо міркування професора Н. Сузора (2018), що цифрові платформи керують користувачами, і те, як вони керують, має значення для оцінювання легітимності управління користувачами платформами на основі цінностей верховенства права. Зокрема, на його погляд, державі необхідно контролювати, наскільки приватне управління є консенсусним, прозорим, однаково застосовуваним, відносно стабільним і справедливо дотримуваним. Ці основні цінності належного управління можуть не збігатися з постулатами договірної права, які лежать в основі відносин між цифровими платформами та їх користувачами. Завдяки аналізу договірних умов обслуговування основних платформ соціальних медіа можна стверджувати, що, зокрема, цінності верховенства права є мовою для визначення та вирішення таких спірних проблем, що виникають між власниками цифрових платформ та їх користувачами. Адже ключовим завданням цифрового конституціоналізму є пошук способу застосування цих цінностей для формулювання набору бажаних обмежень щодо здійснення державного контролю в епоху цифрових технологій.

Аналіз технічної специфіки інтернет-середовища свідчить, що найперспективнішим убагається підхід, орієнтований не на його жорсткий нормативний контроль з боку держави, а на його саморегуляцію через створення етичних кодексів і хартій цифрових/інформаційних прав. Ідея «Білль про права в Інтернеті» не є новою, серйозні спроби розробити такий документ можна простежити принаймні ще в середині 1990-х років (Yilma, 2022). Попри те, що форма, функції та масштаби таких ініціатив змінювалися, концепція мала надзвичайну силу, і нині можна констатувати, що принципи, які колись були радикально бажаними, почали кристалізуватися в правові нормативи. До того ж слід визначити коло нагальних питань і взаємозв'язки між ними, насамперед зв'язок між правами в мережі Інтернет і ширшим дискурсом прав людини, який ще недостатньо досліджено. Крім того, постає питання, як розмістити цифрові права та принципи (наприклад, мережевий нейтралітет) або ці права з особливими цифровими наслідками (наприклад, право бути забутим) у ширших межах, установлених Всезагальною декларацією прав людини або договорами та конвенціями. Відкритим є

питання, які права та принципи є найфундаментальнішими для цифрового середовища (включаючи право доступу до мережі Інтернет), а які можуть знаходитися на периферії (Franklin et al., 2022; Hamelink, 2002).

Слід зазначити, що важливо виявити й історичні тенденції в цифровому конституціоналізмі, траєкторію від неформальних та необов'язкових ініціатив до конкретніших, складніших пропозицій, деякі з яких зрештою прийняли форму обов'язкового законодавства чи державних декларацій. За результатами досліджень в Італії, Бразилії, на Філіппінах нещодавні спроби закріпити цифрові права та принципи у сфері формальної політики на державному рівні можуть створити новий рубіж для цифрового конституціоналізму. Вивчення таких практичних впливів, як формальне законодавство, зокрема «Marco Civil da Internet» у Бразилії, та необов'язкових декларацій, зокрема «Dichiarazione dei diritti in internet» в Італії, також допоможе висвітлити всі можливості та обмеження цих зусиль (Gill, Redeker, & Gasser, 2015).

Дослідження О. Поллічіно (2021) дає змогу проаналізувати зазначену юриспруденційну ситуацію, що склалася в прецедентній і континентальній правових системах крізь призму фундаментальних прав, на які найбільше впливає мережа Інтернет. Ідеться насамперед про свободу слова, конфіденційність і захист даних. Зосереджуючись на прецедентному праві США, ЄС і Ради Європи, науковець порушує та розглядає питання, які пов'язані з правовим регулюванням інтернету та основними правами: які відмінності в розумінні «основних цифрових прав» у різних юрисдикціях? Якою була роль судів у захисті основних юридичних прав у мережі Інтернет? (Gentile, 2022). О. Поллічіно (2021) підкреслює необхідність плюралізму фундаментальних прав у цифрову епоху інтернету без кордонів, зважаючи на те, що суди дедалі більше наділені правовими питаннями щодо захисту основних прав у цифровому середовищі. На його погляд, ці нові питання потребують, щоб судові органи перевірили межі фундаментальних прав і закону, які спочатку було створено для застосування у фізичній реальності, а тепер поширено на світ бітів.

Посилену увагу в цифровому контексті зосереджено на авторському праві, яке відкриває кілька конституційних вимірів, що стають значно ширшими. Передусім це стосується подвійного зв'язку між авторським правом, свободою вираження думок і свободою науки й мистецтва. Цей фундаментальний правовий вимір пов'язаний з основними законодавчими нормами про авторське право, тобто з невіддільним балансом між виключними правами та дозволом авторським правом щодо використання контенту. У зв'язку з цим, набувають також особливого значення встановлення нормативів щодо

юридичної відповідальності за наклеп і захист даних, вивчення та застосування відповідної судової практики (Geiger & Jütte, 2023).

Окремим концептуальним питанням постає термінологічне питання. Деякі поняття, що походять з інструментів конституційної теорії, такі як конституціоналізм та інституціоналізація, виявилися особливо придатними для опису та пояснення поточного «конституційного моменту», породженого останніми розробками цифрових технологій. Як акцентує Е. Селесто (2019), цифровий конституціоналізм визначає ідеологію, яка адаптує цінності сучасного конституціоналізму до особливостей цифрового суспільства, виступає за захист основних прав і збереження балансу влади в цифровому суспільстві.

Цифровий конституціоналізм підкреслює необхідність «перекласти» основні принципи сучасного конституціоналізму таким чином, щоб вони були зрозумілими та прийнятними для всіх членів сучасного віртуального соціуму. У цьому сенсі цифровий конституціоналізм не руйнує принципи традиційного конституційного права, навпаки, він спрямований на закріплення своїх основоположних цінностей. Тобто йдеться про розвиток сучасного конституціоналізму, а не про його революційні зміни. Для цього недостатньо традиційних процесів та інструментів конституціоналізації, принаймні окремо взятих. Цифрова революція виходить за національні кордони, а конституційні питання цифрового суспільства охоплюють багато різних юрисдикцій. Отже, виникає необхідність розроблення комплексного рішення, яке б сприяло багаторівневому процесу конституціоналізації з метою поступового впровадження ключових цінностей і принципів сучасного конституціоналізму в цифрове середовище.

Конституційна відповідь на виклики цифрової революції не є унітарною, а внутрішньо множинною та фрагментованою. Цифровий конституціоналізм передбачає не лише застосування традиційних конституційних інструментів, таких як національні конституції, закони, що мають конституційну цінність, судові рішення на національному та наднаціональному рівнях. Насамперед як конституційна протидія виступає законодавчо обов'язковий Білл про права в Інтернеті, створений суб'єктами громадянського суспільства, рішення квазіюрисдикційних приватних судових органів та умови надання послуг приватними технологічними компаніями.

Застосовуючи цілісний, соціально-правовий підхід, можна стверджувати, що всі ці інструменти виконують функцію з конституційного погляду: вони сприяють формуванню конституційних норм для цифрового суспільства. Цей процес полягає не лише в нормативній трансплантації конституційних принципів, а в поступовій адаптації основних принципів сучасного конституціоналізму, коли враховуються всі нормативні дані, незалежно від їх правового значення.

Водночас цифровий конституціоналізм спрямовано не лише на обмеження влади державних чи приватних суб'єктів, а йдеться про те, що в цифровому середовищі приватні технологічні компанії та національні держави виступають як нові домінуючі суб'єкти, потенційні гаранті та порушники основних прав. Тобто така особливість потребує розширення обсягу усталеної концепції конституціоналізму для правової регламентації владних повноважень приватних суб'єктів.

Крім того, було з'ясовано, що поняття цифрового конституціоналізму не слід використовувати для позначення конкретних нормативних інструментів, як це роблять деякі вчені (Celeste, 2024). Цифровий конституціоналізм – це передусім набір цінностей та ідеалів, які спрямовують цю серію інструментів на регламентацію правовідносин у цифровому просторі. Зокрема, було стверджено, що цифровий конституціоналізм нав'язує появу низки нормативних протидій змінам конституційної рівноваги, спричиненим цифровими технологіями (адже концепція конституціоналізації цифрового середовища була прийнята саме для позначення поточного процесу виникнення цих протидій). Такий процес, на відміну від того, що стверджують деякі вчені, не передбачає виключно формальної інституалізації чи кодифікації норм в обов'язкових правових текстах. Це ширший процес, який починається з фази обговорення та розроблення нових конституційних принципів на рівні суспільства.

Отже, можна стверджувати, що конституційні відповіді на зміни, спричинені цифровими трансформаціями, не лише виникають у вимірах, які можна визначити як «класичні» в конституційній теорії, зокрема, на міжнародному, національному та регіональному рівнях, і де державні інституції відіграють ще домінуючу роль, а й у нових контекстах, де, навпаки, домінують приватні компанії. Ця ситуація свідчить про те, що майбутні дослідження повинні передбачати аналіз і порівняння різних форм, за допомогою яких відбувається процес конституціоналізації цифрового простору, передусім з метою кращого усвідомлення причин, чому конституційні відповіді матеріалізуються в нетрадиційних контекстах поза державоцентричним виміром (Peters, 2006).

Висновки

В умовах глобальної цифрової трансформації всіх сфер суспільного життя розвиток концепції цифрового конституціоналізму набуває дедалі більшого значення. Стає очевидною проблема, яку він намагається вирішити. Як і багато інших концептів «конституціоналізму», цифровий інституціоналізм є проектом, який орієнтовано на інституційне досягнення рівноваги влади між державним і приватним сектором щодо контролю

над цифровим середовищем. Однак у пошуках цієї рівноваги в цифровій сфері вчені роблять важливі припущення, а серйозні питання ігнорують або занадто спрощують (Malu, 2024).

По-перше, цифровий конституціоналізм ігнорує матеріальну реальність цифрових технологій та їхню технологічну логіку, таким чином плутаючи «об'єкти» правового регулювання з «суб'єктами». По-друге, цифровий конституціоналізм хибно припускає відсутність закону, а не його присутність, чи навіть неактуальність, як головний фактор, що сприяє «конституційній кризі». З цього приводу він прагне відповісти на «цифрову революцію» «правовою революцією». У результаті ціною цифрового конституціоналізму може стати застосування непропорційної дискурсивної влади з боку держави або корпорацій щодо регулювання цифрового середовища. Тому виникає необхідність залучення вчених-юристів критично поставитися до тривалої еволюції правового регулювання, яка уможливила появу корпоративної форми та консолідацію економічної та політичної влади щодо контролю всіх процесів на сучасному етапі цифрової трансформації.

Насамперед не слід недооцінювати появу етичних кодексів поведінки користувачів мережі Інтернет, біллів і хартій про права в мережі Інтернет, юридично необов'язкових декларацій про цифрові права та принципи. З соціально-правового погляду, ці документи виконують конституційну функцію, щоб отримати доступ до нормативної дискусії про те, які права та принципи необхідно закріпити, щоб протистояти викликам цифрової революції. Вони можуть стосуватися конкретних питань або висвітлювати різні погляди. І попри відсутність юридичної сили, ці документи є сигналом тривоги для сталої конституційної системи, посилюючи в певних моментах «конституційну кризу». Утім, оскільки вони не є

результатом інституціоналізованих процесів, ці документи відкриті для інновацій. Отже, вони висвітлюють сфери конституційного права, які потребують втручання, і пропонують адаптованіші правові принципи та норми.

Прийняття цілісного, соціально-правового підходу щодо аналізу концепції цифрового конституціоналізму дає змогу аналізувати ці нормативні джерела в поєднанні з традиційнішими. Це означає дослідження конституційних питань цифрового суспільства функціональним способом, виходячи за межі формальної природи норм і вбачаючи те, чого вони можуть досягти на практиці. Адже майбутні дослідження цифрового конституціоналізму полягають не лише в тому, як адаптувати «класичний» конституціоналізм, щоб він міг ефективно протистояти викликам цифрової революції, а й у розумінні того, яка комбінація нормативних інструментів може успішно досягти цієї мети.

Попри те, що форма, функції та масштаби таких ініціатив перманентно змінюються, концепція цифрового конституціоналізму має надзвичайне значення, а принципи, які колись були радикально бажаними, почали кристалізуватися в правові нормативи. Нині головне завдання полягає в тому, щоб визначити майбутні напрями досліджень правового регулювання мережі Інтернет, адже під час цифрової трансформації слід чітко знати, як його цінності та основні права, що застосовують офлайн, повинні застосовувати в цифровому середовищі. Як зазначає Європейська декларація про цифрові права та принципи, цифрова трансформація не повинна призвести до регресу людських прав (European Declaration..., 2023).

References

- [1] Celeste, E. (2019). Digital constitutionalism: a new systematic theorisation. *International Review of Law, Computers & Technology*, 33(1), 76-99. DOI: 10.1080/13600869.2019.1562604
- [2] Celeste, E. (2024). Digital Constitutionalism: A Socio-Legal Approach. *European Data Protection Law Review*, 2, 146-149. DOI: 10.21552/edpl/2024/2/5
- [3] Da Conceição, L.H.M. (2024). A Constitutional Reflector? Assessing Societal and Digital Constitutionalism in Meta's Oversight Board. *Global Constitutionalism*, 13(3), 557-590. DOI: 10.1017/S2045381723000394
- [4] European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade (2023/C 23/01). (2023). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2023_023_R
- [5] Franklin, M., Bodle, R., Hawtin, D., & Moreira, M. (Ed.). (2022). *Charter on Human Rights and Principles on the Internet*. Internet Rights and Principles Dynamic Coalition. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1Hgsgl1-lrxe_3angb8GJoldlK9nScaEi/view
- [6] Geiger, Ch., & Jütte, B.J. (2023). The Right to Research as Guarantor for Sustainability, Innovation and Justice in EU Copyright Law. *Rethinking the Role of Intellectual Property Rights in the Post Pandemic World: An Integrated Framework of Sustainability, Innovation and Global Justice* (pp. 138-169). Cheltenham; Northampton: Edward Elgar.

- [7] Gentile, G. (2022). Judicial Protection of Fundamental Rights on the Internet: A Road Towards Digital Constitutionalism? by Oreste Pollicino. *International Journal of Law and Information Technology*, 30(4), 507-511. DOI: 10.1093/IJLIT/EAAD002
- [8] Gill, L., Redeker, D., & Gasser, U., (2015). Towards Digital Constitutionalism? Mapping Attempts to Craft an Internet Bill of Rights. *Berkman Center Research Publication*, 2015-15. DOI: 10.2139/ssrn.2687120
- [9] Gregorio, de G. (2022) *Digital Constitutionalism in Europe: Reframing Rights and Powers in the Algorithmic Society*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/9781009071215
- [10] Hamelink, C. (2002). The People's Communication Charter. *Development in Practice*, 8(1), 161-187. DOI: 10.1080/09614529854007
- [11] Karavas, V. (2002). Some Remarks on the Constitutionalisation of Cyberspace. *German Law Journal*, 3(12), 1-8. DOI: 10.1017/S2071832200015650
- [12] Krusian, A.R. (2023). Trends in Modern Ukrainian Constitutionalism in the Context of Globalisation. *Almanakh prava*, 14, 127-133. DOI: 10.33663/2524-017X-2023-14-127-133
- [13] Malu, P.J.L. (2024). The Emergence of Digital Constitutionalism within the Historical Trajectory of Constitutionalism. *Beijing Law Review*, 15(4), 1861-1881. DOI: 10.4236/blr.2024.154105
- [14] Novikov, Ye. (2024). Digital sovereignty: conceptual challenges and constitutional implications. *Constitutional and Legal Academic Studies*, 1, 61-69. DOI: 10.24144/2663-5399.2024.1.08
- [15] Peters, A. (2006). Compensatory Constitutionalism: The Function and Potential of Fundamental International Norms and Structures. *Leiden Journal of International Law*, 19(3), 579-610. DOI: 10.1017/S0922156506003487
- [16] Pettrachin, A. (2018). Towards a universal declaration on internet rights and freedoms? *International Communication Gazette*, 80(3), 337-353. DOI: 10.1177/1748048518757139
- [17] Pollicino, O. (2021). *Judicial Protection of Fundamental Rights on the Internet: A Road towards Digital Constitutionalism?* London: Bloomsbury Publ.
- [18] Santaniello, M., Palladino, N., Catone, M.C., & Paolo, D. (2018). The language of digital constitutionalism and the role of national parliaments. *International Communication Gazette*, 80(4), 320-336. DOI: 10.1177/1748048518757138
- [19] Suzor, N. (2018). Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms. *Social Media+Society*, 4(3), 1-11. DOI: 10.1177/2056305118787812
- [20] Wimmer, M., & Moraes, Th. (2022). Quantum Computing, Digital Constitutionalism, and the Right to Encryption: Perspectives from Brazil. *Digital Society*, 1(2), 1-22. DOI: 10.1007/s44206-022-00012-4
- [21] Wong, D., & Floridi, L. (2023). Meta's Oversight Board: A Review and Critical Assessment. *Sessment. Minds and Machines*, 33(3), 261-284. DOI: 10.1007/s11023-022-09613-x
- [22] Yilma, K.M. (2022). Bill of rights for the 21st century: some lessons from the Internet Bill of Rights movement. *The International Journal of Human Rights*, 26(4), 701-716. DOI: 10.1080/13642987.2021.1961752
- [23] Zaiets, Ye. (2024). Prospects and challenges for parliamentarism in the conditions of the development of digital constitutionalism. *Uzhhorod National University Herald. Series "Law"*, 84(1), 144-150. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.84.1.21

Список використаних джерел

- [1] Celeste E. Digital constitutionalism: a new systematic theorisation. *International Review of Law, Computers & Technology*. 2019. Vol. 33, Issue 1. P. 76–99. DOI: 10.1080/13600869.2019.1562604
- [2] Celeste E. Digital Constitutionalism: A Socio-Legal Approach. *European Data Protection Law Review*. 2024. No. 2. P. 146–149. DOI: 10.21552/edpl/2024/2/5
- [3] Da Conceição L. H. M. A Constitutional Reflector? Assessing Societal and Digital Constitutionalism in Meta's Oversight Board. *Global Constitutionalism*. 2024. Vol. 13, Issue 3. P. 557–590. DOI: 10.1017/S2045381723000394
- [4] European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade (2023/C 23/01). Official Journal of the European Union. 23.01.2023. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2023_023_R
- [5] Charter on Human Rights and Principles on the Internet / edited by M. Franklin, R. Bodle, D. Hawtin, M. Moreira. Internet Rights and Principles Dynamic Coalition, 2022. 30 p. URL: https://drive.google.com/file/d/1Hgsgl1-lrxe_3angb8GJoldIK9nScaEi/view
- [6] Geiger Ch., Jütte B. J. The Right to Research as Guarantor for Sustainability, Innovation and Justice in EU Copyright Law. *Rethinking the Role of Intellectual Property Rights in the Post Pandemic World:*

- An Integrated Framework of Sustainability, Innovation and Global Justice*. Cheltenham ; Northampton : Edward Elgar, 2023. P. 138–169.
- [7] Gentile G. Judicial Protection of Fundamental Rights on the Internet: A Road Towards Digital Constitutionalism? by Oreste Pollicino. *International Journal of Law and Information Technology*. 2022. Vol. 30, Issue 4. P. 507–511. DOI: 10.1093/IJLIT/EAAD002
- [8] Gill L., Redeker D., Gasser U. Towards Digital Constitutionalism? Mapping Attempts to Craft an Internet Bill of Rights. *Berkman Center Research Publication*. 2015. No. 2015-15. 26 p. DOI: 10.2139/ssrn.2687120
- [9] Gregorio de G. Digital Constitutionalism in Europe: Reframing Rights and Powers in the Algorithmic Society. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 384 p. DOI: 10.1017/9781009071215
- [10] Hamelink C. The People's Communication Charter. *Development in Practice*. 2002. Vol. 8, Issue 1. P. 161–187. DOI: 10.1080/09614529854007
- [11] Karavas, V. Some Remarks on the Constitutionalisation of Cyberspace. *German Law Journal*. 2002. Vol. 3, Issue 12. P. 1–8. DOI: 10.1017/S2071832200015650
- [12] Крусан А. Р. Тенденції сучасного українського конституціоналізму в умовах глобалізації. *Альманах права*. 2023. Вип. 14. С. 127–133. DOI: 10.33663/2524-017X-2023-14-127-133
- [13] Malu P. J. L. The Emergence of Digital Constitutionalism within the Historical Trajectory of Constitutionalism. *Beijing Law Review*. 2024. Vol. 15, No. 4. P. 1861–1881. DOI: 10.4236/blr.2024.154105
- [14] Novikov Ye. Digital sovereignty: conceptual challenges and constitutional implications. *Конституційно-правові академічні студії*. 2024. № 1. С. 61–69. DOI: 10.24144/2663-5399.2024.1.08
- [15] Peters A. Compensatory Constitutionalism: The Function and Potential of Fundamental International Norms and Structures. *Leiden Journal of International Law*. 2006. Vol. 19, Issue 3. P. 579–610. DOI: 10.1017/S0922156506003487
- [16] Pettrachin A. Towards a universal declaration on internet rights and freedoms? *International Communication Gazette*. 2018. Vol. 80, Issue 3. P. 337–353. DOI: 10.1177/1748048518757139
- [17] Pollicino O. Judicial Protection of Fundamental Rights on the Internet: A Road towards Digital Constitutionalism? London : Bloomsbury Publ., 2021. 320 p.
- [18] Santaniello M., Palladino N., Catone M. C., Paolo D. The language of digital constitutionalism and the role of national parliaments. *International Communication Gazette*. 2018. Vol. 80, Issue 4. P. 320–336. DOI: 10.1177/1748048518757138
- [19] Suzor N. Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms. *Social Media+Society*. 2018. Vol. 4, Issue 3. P. 1–11. DOI: 10.1177/2056305118787812
- [20] Wimmer M., Moraes Th. Quantum Computing, Digital Constitutionalism, and the Right to Encryption: Perspectives from Brazil. *Digital Society*. 2022. Vol. 1, Issue 2. P. 1–22. DOI: 10.1007/s44206-022-00012-4
- [21] Wong D., Floridi L. Meta's Oversight Board: A Review and Critical Assessment. *Minds and Machines*. 2023. Vol. 33, Issue 3. P. 261–284. DOI: 10.1007/s11023-022-09613-x
- [22] Yilma K. M. Bill of rights for the 21st century: some lessons from the Internet Bill of Rights movement. *The International Journal of Human Rights*. 2022. Vol. 26, Issue 4. P. 701–716. DOI: 10.1080/13642987.2021.1961752
- [23] Заєць Є. Г. Перспективи і виклики для парламентаризму в умовах розвитку цифрового конституціоналізму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 84, ч. 1. С. 144–150. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.84.1.21

KUSHAKOVA-KOSTYTSKA Nataliia

Doctor of Law, Professor, Leading Researcher of the Institute of Lawmaking and Scientific and Legal Expertise of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1116-4751>

The Impact of Digitalization on Constitutionalism: Ukrainian Realities in the Context of European Integration

Abstract. The process of digitalization, which has encompassed the virtual information environment, today affects all spheres of social relations: informational, political, legal, economic, financial, etc. The digitalization of the constitutional process has two main aspects: the constitutionalization of digital rights and the digitalization of law-making processes. In this regard, the regulation of a new group of human rights – digital, in particular, the protection of personal data, the right to access information, the right to be forgotten and other rights that were previously identified as human information rights – acquires special importance. The purpose of this article is to consider the main theoretical models of digital constitutionalism and illustrate the advantages of adopting a socio-legal approach to its analysis in the context of state regulation. Due to the lack of research by domestic scientists on this topic, the doctrinal method was used, thanks to which the analysis of legal doctrines and their practical application by foreign scientists has been carried out recently. The work also uses comparative and predictive methods that allow analyzing modern scientific approaches to the issue of legal regulation of the digital space. The publication analyzes for the first time the use of constitutional narratives in the management of social media platforms and the legal possibilities of regulating digital rights, based on the concepts of digital constitutionalism. It analyzes how digital constitutionalism influences public administration in applying constitutional values in regulating the private sector of the Internet, and how, in turn, public administration of digital/information human rights depends on a liberal and normative approach to digital constitutionalism. It is concluded that digital institutionalism is a project that focuses on achieving institutional balance between public regulation of the digital environment and regulation by private corporations in order to prevent the establishment of disproportionate discursive power in the field of law and technology as the main factor that can contribute to a "constitutional crisis" in the field of digital transformation of the public administration system.

Keywords: cultural and natural heritage; international protection; UNESCO; international documents; human rights.